

УДК 94(477):327.8(478)

І. А. Гладченко

ЛОКАЛЬНІ КОНФЛІКТИ У ПРИДНІСТРОВ'І ТА НА СХОДІ УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

У статті розглянуто особливості розвитку місцевих конфліктів на сході Молдови та України з утворенням сепаратних державних організацій (так званих Придністров'я та ДНР/ЛНР), їх подібність та відмінність. Охарактеризовано джерела та літературу з теми, вказано на ключові спільні та відмінні риси розвитку конфліктів, з акцентуванням на особливостях ведення інформаційної війни. Встановлено також основні причини цих конфліктів.

Ключові слова: локальний конфлікт, СНД, Придністров'я, ДНР, ЛНР, інформаційна війна, сепаратизм.

Геополітичні плани, що здійснювалися РФ на всьому пострадянському просторі, зокрема, у Придністров'ї Молдавської Республіки (МР) двадцятирічної давнини, багато в чому повторюються з тими, що їх демонструє Москва на сході й півдні України в останні роки. Поразка СРСР у мирній конкуренції змусила РФ, як правонаступницю імперії, змінити політику мирного співіснування на воєнне диктування у міжнародних стосунках, щоб у такий спосіб взяти реванш за поразку й розвал Радянського Союзу, відновити своє домінування спочатку на пострадянському просторі, а потім і на світовому рівні, унеможливити новим незалежним державам добитися реального суверенітету, приєднатися до західної моделі суспільного розвитку.

Застосовані підривні методи у нових державах, серед них, у Молдові й Україні (збройне втручання, підтримка конфлікту, розпалювання сепаратизму, самопроголошення Придністров'я, агресія й анексія Криму, гібридна війна на Донбасі) породжують нестабільність, обмежують їхні можливості щодо прискореної трансформації й прилучення до Заходу. Такі прийоми мають спільну мету, спрямовану на те, щоб утримати ці держави в орбіті виключно російських інтересів.

Російський експансіонізм щодо України не тільки породив нестабільність на півдні, сході й заході країни "буферними" територіями в Криму, Донбасі та Придністров'ї, викликав значне невдоволення не тільки на регіональному, але й на глобальному рівнях, безпосередньо відображається на основах внутрішньої та зовнішньої політики України. І хоча утворення Придністров'я та ЛНР/ДНР розділяє більш ніж двадцять років, проте розвиток подій у таких сепаратистських утвореннях має фактично один і той же сценарій.

Світовою громадськістю соціально-політична ситуація у Придністров'ї МР, сході й півдні України аналізується насамперед у контексті геополітичної конкуренції Росії та США, Росії та Європейського Союзу, НАТО і РФ. При цьому Придністров'я, як і т.зв. "ЛНР" та "ДНР" розглядаються ще й як інструменти Росії для ослаблення Грузії, України та Молдови.

У європейській і американській історіографії квазідержави, які де-факто функціонують на теренах колишнього СРСР, прийнято називати *breakaway republics* або *separatist states* - "республіки, що відійшли" або "сепаратистські держави". Мається на увазі, що ці території гіпотетично можуть "повернутися", і саме повернення розглядається як "залагодження етнополітичного конфлікту", тобто відновлення територіальної цілісності Молдови та України [1, с.78].

Щодо дослідження Придністровського конфлікту, то найбільшу увагу йому приділяють російські та власне придністровські автори. Наприклад, російська суддя О. Цуканова у своїх статтях неодноразово звертала увагу на проблему молдово-придністровського конфлікту, визначала етапи його розвитку та можливу перспективу завершення. Праці Цуканової у цілому підтримують офіційну точку зору Кремля, тому автор у своїх статтях часто вказує на особливу роль Росії у врегулюванні конфлікту. При цьому вона підтримує ідею незалежності Придністров'я [2], [3].

Точку зору офіційного Кремля повторюють історики Придністров'я. Наприклад, П. Шорніков, викладач Тираспольського університету та переконаний противник румунізації та русофобії, у своїй статті дав коротку історичну довідку про розвиток молдовських земель, вказавши на столітнє бажання етнічних молдован бути під протекторатом російського царя [4]. Ідеологічно близька до праць Шорнікова точка зору В. Гросула. Його концепція історії Придністров'я повторює риторичку російської історичної науки [5].

Дослідження українцями Придністровського конфлікту, з-поміж інших авторів, представлені також узагальноно-аналітичним матеріалом Г. Перепелиці, спеціаліста у галузі зовнішньої та військової політики, військово-політичних конфліктів. Він не лише з точки зору військового експерта оцінює причини та наслідки Придністровського конфлікту, але й вказує на вагомий роль України як посередника у його вирішенні [6]. Серед найсвіжіших українських досліджень, присвячених придністровському конфлікту, можна назвати статтю В. Пінцака [7], та монографію Т. Орлової "Історія пострадянських країн", де оглядово окреслено історію Молдови та Придністровського конфлікту [8].

Виокремлення та аналіз закономірностей розвитку конфліктів на сході Молдови та України дадуть змогу спроєкувати подальший перебіг подій на сході України. У нашій статті ми спробуємо дати порівняльну характеристику цих невизнаних державних утворень.

Щодо конфлікту на Сході України, то інформацію про його розвиток можна відстежити в українських та зарубіжних ЗМІ, у міжнародних документах, а також у дослідженнях воєнних експертів та аналітиків.

Отже, як і Придністровський конфлікт, так і конфлікт на сході України залишаються нині у законсервованому стані. У обох випадках вони грають роль дестабілізуючого фактора та “аргументу” на користь сфери інтересів Росії. У обох конфліктах неабияку роль зіграли російські “миротворчі” війська та інформаційна війна Кремля.

Суверенна влада Молдови, як і України (після повалення влади В. Януковича), називалася Москвою, лідерами сепаратистів “націоналістичним”. Жителі Придністров'я “просили” 14 російську армію “захистити” їх від “націоналістів” – армії Республіки Молдова. За таким же сценарієм було розгорнуто широку інформаційну кампанію на сході України під хештегом “#путинвведивойска” у соцмережах, ресурси яких надзвичайно активно використовуються російськими ідеологами.

Цікаво також, що і у Придністровському конфлікті були “російські офіцери у відпустці” - про це пише В. Гросул: “Невдовзі на плацдарм прибув з кількома взводами майор Суслов, російський офіцер, який знаходився у Тирасполі у відпустці та добровільно пристав до гвардії [...] Батальйон під командуванням майора Суслова було відправлено обороняти Бендери на Кишиневському напрямку” [5, с.170]. Згадки про російських офіцерів-“відпускників” не раз виринали у російських ЗМІ, ба навіть президент РФ В. Путін, який спочатку говорив про те, що російських військ на території України немає взагалі [9], а коли все ж знайшлися докази, то він та ватажки самопроголошених республік почали стверджувати, що це російські військовослужбовці, які перебували у відпустці або були звільнені з лав ВС РФ [10].

Як і в Придністров'ї, так і на сході України активну участь у бойових діях приймали т.зв. “козаки” - Тираспольського козачого округу під егідою донських козаків у ПМР та ті ж донські козаки у самопроголошених ЛНР/ДНР [5, с.154]. Щоправда, у конфлікті на сході України донські козаки потрапили в опалу “уряду” ЛНР/ДНР і були затримані [11].

Риторика Росії та Тирасполя широко послугоувалась термінами “фашизм”, “націоналізм” та їхніми похідними, проводячи аналогії з нападом Німеччини на СРСР у 1941 р. Подібні визначення мали б вселяти жах у людей, які пам'ятали відлуння війни, і не раз лунали з уст офіційних представників Росії та Придністров'я. Наприклад, командуючий 14 армією РФ генерал-лейтенант О.І. Лебедь на прес-конференції у Тирасполі 21 липня 1992 р. неоднозначно заявив, що “на благодатну землю Придністров'я лягла тінь фашизму, і наша колишня величезна держава повинна прийняти усі заходи, щоб фашисти зайняли своє місце на стовпі” [5, с.175]. Практично ту ж риторику з апелюванням до “великої вітчизняної” війни, “священного подвигу дідів” із вживанням радянських кліше застосовують і у інформаційній війні на донбаському напрямку. Фактично йде підміна понять шляхом аналогії “визвольного руху пригнобленого російськомовного населення” з визволенням від нацистів під час Другої світової війни. Особливо влучно вона діє на старше покоління, виховане у Радянському Союзі на сакральності перемоги над нацизмом.

Використовувались у придністровському конфлікті і технології залякування “жахами”, які нібито творили війська республіки Молдова: наприклад, знущання над “казаком” Величко та його вагітною дружиною, яка “випадково опинилася на місці бою”. Використовувались ті ж визначення, що і відносно української армії у 2014-2015рр. – “фашистуючі молодчики”, “бузувіри-націоналісти” [5, с.143]. Схоже інформаційне навантаження та сенс несуть сучасні вигадки російських ЗМІ про “розп'ятих хлопчиків” та “закатованих снігурів”, які вже стали притчею во язицех.

15 березня 1992 р. І. Смірнов закликав створити “народне ополчення”. За короткий термін було сформовано 6 батальйонів у Тирасполі, 6 – у Бендерах, 2 – в Рибнице і по одному в смт Кам'янка та с. Паркани [5, с.122]. Практично за таким же зразком створювались “народні ополчення” у самопроголошених ЛНР та ДНР.

Представники Придністров'я у особі “президента” І. Смірнова та ряду “вищого керівництва” ПМР з самого початку врегулювання конфлікту намагались проводити переговори з офіційним Кишиневом на рівних засадах. Очевидно, що це б де-факто означало визнання Молдовою нової республіки та її уряду. Практично така ж ситуація відбувається на сході України: представники ДНР/ЛНР уперто домагаються тристоронніх перемовин на рівних засадах; цього як “посередник” конфлікту вимагає і Російська Федерація. Проте поки що все, чого досягли українські сепаратисти – це бути присутніми на міжнародних зустрічах з врегулювання конфлікту у якості слухачів.

Не обійшлося у придністровському конфлікті і без подій міжнародного значення: 14 березня 1992 р. на території Придністров'я у с. Роги було обстріляно та розграбовано туристичний автобус, що належав турецькій туристичній фірмі та рухався з Харкова. Придністровський уряд негайно звинуватив у інциденті молдовські війська. Під тиском міжнародної громадськості офіційний Кишинев був змушений відізвати свої війська з с. Роги. Катастрофа значно більшого масштабу відбулась на території України: 17 липня 2014 р. на захопленій сепаратистами території відбулась авіакатастрофа: літак міжнародного рейсу Malaysia Airlines було збито ракетою “земля-повітря”. Сепаратисти і російський уряд відразу звинуватили у катастрофі українських військових. Досі триває міжнародне слідство з цієї справи, і попередні матеріали показують, що стріляли з боку сепаратистів, що потім підтвердили і російські ЗМІ [12].

У Придністров'ї широко практикуються різноманітні референдуми. Наприклад, 1 грудня 1991 р. відбувся референдум з питання незалежності республіки; 26 березня 1996 р. одночасно з виборами у місцеві ради відбувся референдум з питання перебування на території ПМР 14-ї Російської армії; 26 грудня 1995 – референдум про прийняття нової Конституції ПМР. Подібні демонстрації демократизму застосовуються і у т.зв. ДНР/ЛНР, за абсолютно ідентичним сценарієм та надзвичайно високою явкою та результатами.

17 вересня 2006 р. у ПМР було проведено референдум про незалежність. ЄС, ОБСЄ, Рада Європи, США, Молдова та Україна не визнали результатів цього референдуму. Такі ж референдуми було проведено і у т.зв. ЛНР/ДНР, проте єдиним державним утворенням, яке визнало їх, окрім них самих, стала така ж невизнана ніким Південна Осетія.

Систематична русифікація, постійне штучне переселення “російськомовних” осіб у Придністров’я, Крим, на схід України стали причиною того, що мовне питання, етнічний фактор стали визначальними у дестабілізації ситуації у Молдові, Україні, подібно до інших локальних конфліктів на просторі СНД. Серед населення Придністров’я, на відміну від інших територій Молдови, де молдавани складали більш ніж 65%, практично в оберненій пропорції росіяни, українці переважали. Внаслідок штучно створеної мультикультурності у Придністров’ї склалося єдине, т.зв. “російськомовне” населення [6, с.13]. Тому, коли 31 серпня 1989 р. у Молдові було прийнято Закон про офіційну мову, якою стала мова титульної нації – молдавська, населення Придністров’я гостро на це відреагувало. Адже молдовської мови не те, що ніхто не знав – внаслідок того, що молдовська буквально ідентична румунській, та ще й офіційним переходом на латинську графіку, вважалась чужою мовою, мовою ворога – Румунії. Одним із приводом для розгортання воєнних дій “ополченців” Донбасу було якраз мовне питання: російськомовні ЗМІ були переповнені закликами “звільнити Новоросію від фашистської хунти, яка притісняє російськомовних”.

Проте, окрім очевидно схожих рис розгортання конфліктів у Придністров’ї та на сході України, мають вони також і відмінні риси.

З квітня 1992 р., коли молдовські війська почали активну зачистку сепаратних областей, офіцери 14-ї армії РФ у резолюції до президентів Кравчука, Єльцина та Снегура заявили, що якщо до 12-ї години наступного дня керівництво Молдови не зупинить наступ, то вони вийдуть на бойові позиції під російським прапором. Це б у подальшому де-факто означало війну Молдови з Росією. Тому Кишинев змушений був піти на поступки – за посередництва представників Росії 12 квітня було підписано протокол про припинення вогню у Бендерах, а 19 квітня війська Молдови (за виключенням поліції) були виведені з Бендер. Враховуючи, що постійно розквартированих підрозділів російських ВС (окрім захопленого Криму) на території України не було, російські війська та боеприпаси надсилалися т.зв. “гуманітарними конвоями, яких за період воєнних дій налічується 38 (39 “гумконвой” станом на 22 вересня 2015 р. готується до відправлення) [13].

На відміну від Придністровського конфлікту, дії сепаратистів на сході України не мали обмежуватися уже зайнятою територією двох областей – за допомогою керівництва РФ та проросійсько налаштованого суспільства сепаратисти мріяли створити “Новоросію” у складі 8 областей України. Проте у травні 2015 р. керівники терористів змушені були оголосити про цілковитий провал операції “Новоросія” [14].

Вагомою причиною мобілізації у Придністров’ї була звичайною для усіх локальних конфліктів на території СРСР – бажання не допустити розпаду Союзу. У випадку ж з конфліктом на Сході України, тут основною причиною агресії стала революція гідності, скинення маріонеткового щодо Росії уряду та взятий проєвропейський курс України з подальшим реформуванням.

Ще однією особливістю є реакція міжнародної спільноти на обидва конфлікти. У випадку з Придністров’ям – і ЄС, і США підтримували цілісність Молдови, проте конкретних вчинків для її збереження зроблено не було, окрім точкового введення санкцій. Щодо України та її сепаратних територій, 41 країна у три етапи ввела політичні та економічні санкції як проти самопроголошених “республік”, так і проти РФ.

Отже, локальними конфліктами РФ прагне забезпечити для себе повне домінування інтересів в країнах пострадянського простору, відгородитися суцільним поясом безпеки від союзників НАТО, повернути собі статус світової держави. Придністров’я, і ДНР/ЛНР, є по суті буферними територіями, покликаними бути плацдармом військ РФ та нагнати обстановку у політичному житті “неслухняних” держав. Будучи фактично розповсюдниками контрабанди та перебуваючи в абсолютному інформаційному полі Москви,

Подібні квазіутворення є інструментом нестабільності, гальмування курсу Молдови та України на шляху до європейської інтеграції. Звичайно, ця порівняльна характеристика двох локальних конфліктів неповна і спрямована лише окреслити напрямки поглиблених наукових досліджень.

Джерела та література

1. Маркедонов С. Де-факто государства постсоветского пространства: выборы и демократизация / С. Маркедонов // Вестник Евразии. – М., 2008. – № 3. – С.77-98.
2. Цуканова О. Роль России в процессе урегулирования молдово-приднестровского конфликта / О.Цуканова // Проблемы в российском законодательстве, - М.: “Юр-ВАК”, 2010. – №4. – С. 294-297.
3. Цуканова О. Деятельность ОБСЕ в области Молдовско-Приднестровского урегулирования / О. Цуканова // Проблемы в российском законодательстве. – М.: “Юр-ВАК”, 2011. – №3. – С. 276-279; Цуканова О. Этапы молдово-приднестровского конфликта / О. Цуканова // Проблемы в российском законодательстве. – М.: “Юр-ВАК”, 2011. – № 2. – С. 246-249.
4. Шорников П. Геополитический выбор Молдавии: Венгрия, Польша, Россия? / Шоршников П. // Русин. – 2012, №1(27). – С.101-121.
5. Гросул В.Я. История Приднестровской Молдавской Республики. Т.2. / В.Я. Гросул. – Тирасполь: Риопгу, Приднестровский Государственный Университет им. Т. Г. Шевченко, 2001. – 448 с.
6. Перепелица Г. Конфликт в Приднестровье: причины, прогноз развития и проблемы урегулирования / Перепелица Г. / Национальный институт стратегических исследований: - К.: Стило, 2001. – 147 с.
7. Пінцак В. Військово-політичне протистояння 1992 року у республіці Молдова / В. Пінцак // Русин. – Кишинев, 2010. – № 2 (20). – С. 111-115.

8. Орлова Т.В. Історія пострадянських країн: підручник / Т.В. Орлова: Київ, нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2014. – 502 с.
9. Путин: В Украине российских войск нет [Електронний ресурс] // Корреспондент.net. – 16 апреля 2015. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/world/russia/3504300-putyn-v-ukrayne-rossyiskykh-voisk-net>
10. Кречетников А. О российских военных отпускниках [Електронний ресурс] / А. Кречетников // BBC Русская служба. - 28 августа 2014. – Режим доступу: http://www.bbc.com/russian/blogs/2014/08/140828_blog_krechetnikov_russian_military_ukraine
11. Боевики “ДНР” проводят задержания “российских казаков” – МВД [Електронний ресурс] // ZN.UA. – 7 мая 2015. – Режим доступу: http://zn.ua/WORLD/boeviki-dnr-provodyat-zaderzhaniya-rossiyskih-kazakov-mvd-175308_.html
12. В Донецкой области упал пассажирский самолет – СММ [Електронний ресурс] // Корреспондент.net. – 17 июля 2014. – Режим доступу: <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3393856-v-donetskoj-oblasty-upal-passazhyrskiy-samolet-smm>
13. Клаус М. 39-й російський гумконвой формують за допомогою авіації МНС [Електронний ресурс] / М. Клаус // Преса України. – 22 вересня 2015. – Режим доступу: <http://uapress.info/uk/news/show/96781>
14. Дергачов В. Проект “Новороссия” закрыт [Електронний ресурс] / В. Дергачов, В. Кириллов // Газета.ру. – 20.05.2015. – Режим доступу: http://www.gazeta.ru/politics/2015/05/19_a_6694441.shtml

Gladchenko I. A. Local conflicts in Transnistria and East Ukraine: comparative characteristics

The article discusses development of local domestic conflicts on the east of Moldova and Ukraine, mainly their similarities, differences, and formation of separatist organizations (Transnistria, and DNR/LNR respectively). Highlighted, are main casing factors of both conflicts, as well as their distinct and shared characteristics of development. Propaganda, and specifics of information warfare are especially emphasized. Citations of source material for the article are provided.

Key words: local conflict, CIS, Transnistria, NPT, FSC, information war, separatism.

Гладченко И. А. Локальные конфликты в Приднестровье и на Востоке Украины: сравнительная характеристика

В статье рассмотрены особенности развития местных конфликтов на востоке Молдовы и Украины с образованием сепаратных государственных организаций (так называемых Приднестровья и ДНР/ЛНР), их сходство и различие. Охарактеризованы источники и литература по теме, указано на ключевые общие и отличительные черты развития конфликтов, с акцентом на особенности ведения информационной войны. Установлено также основные причины этих конфликтов.

Ключевые слова: локальный конфликт, СНГ, Приднестровье, ДНР, ЛНР, информационная война, сепаратизм.